

DOI: 10.33663/0869-2491-2026-37-56-66

УДК 349.6

Н. Р. МАЛИШЕВА,доктор юридичних наук,
професор, академік НАГрН України*

ORCID: 0000-0001-6630-227X

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРИВАЮЧОЇ ВІЙНИ

У статті обґрунтовується необхідність формування інтегрованої правової моделі відновлення довкілля України. Доводиться, що така модель має формуватися випереджально, ще в умовах війни та асинхронної деокупації територій, виконуючи превентивно-стабілізаційну функцію. Розкривається поняття інтегрованої правової моделі відновлення довкілля як надгалузевого, системно узгодженого механізму, що поєднує норми та інститути довкілльового, безпекового, адміністративного, господарського та міжнародного права. Запропоновано структурну побудову моделі через взаємопов'язані функціональні блоки (концептуально-ціннісний, нормативно-інтеграційний, організаційно-правовий, процедурно-інструментальний та компенсаційно-відновлювальний, що забезпечують її адаптивність до змінної безпекової ситуації. Робиться висновок, що інтегрована правова модель відновлення довкілля є необхідною умовою правової визначеності, екологічної безпеки та сталого розвитку України в умовах війни та післявоєнної реконструкції.

Ключові слова: відновлення довкілля, збройна агресія, воєнна екологічна шкода, інтегрована правова модель, довкілльове право, екологічна безпека, деокупація, міжгалузева інтеграція.

Malysheva Nataliia. Formation of Integrated Legal Model for Environmental Restoration of Ukraine under Conditions of Ongoing War

The article substantiates the necessity of forming an integrated legal model for the restoration of Ukraine's environment. It is argued that the legal model of restoration should be formed proactively, already during the war and the asynchronous de-occupation of territories, performing a preventive and stabilising function. The concept of an integrated legal model for environmental restoration is presented as a suprasectoral, systemically coordinated mechanism that combines norms and institutions of environmental, security, administrative, economic, and international law. A structural framework of the model is proposed through interrelated functional blocks (conceptual value-based, normative integration, organisational legal, procedural instrumental, compensatory restorative, and dynamic phased), which ensure its adaptability to a changing security situation. It is concluded that an integrated legal model for environmental restoration is a necessary condition for legal

* **Malysheva Nataliia**, Doctor of Law, Full Professor, Academician of the NALS of Ukraine

certainty, environmental security, and sustainable development of Ukraine under the conditions of war and post-war reconstruction.

Keywords: *environmental restoration, armed aggression, war-related environmental damage, integrated legal model, environmental law, environmental security, de-occupation, intersectoral integration.*

Вступ. Збройна агресія проти України має не лише воєнно-політичні та гуманітарні наслідки, а й довготривалий довкіллевий вимір, який за своїм масштабом і складністю виходить за межі класичних уявлень про екологічну шкоду. При цьому специфікою сучасної ситуації є те, що відновлення довкілля не може розглядатися виключно як постфактумний, «післявоєнний» етап, відкладений до моменту завершення активної фази бойових дій.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні доцільності та необхідності формування інтегрованої правової моделі відновлення довкілля України в умовах триваючої збройної агресії, а також у визначенні її змісту, принципів побудови та структурних елементів як надгалузевого, системно узгодженого механізму правового регулювання довкіллевого відновлення. Для досягнення поставленої мети в статті аналізуються трансформації функцій довкіллевого права в умовах війни та обґрунтовується потреба міжгалузевої правової інтеграції.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-правових методів пізнання. Зокрема, використано діалектичний метод для аналізу трансформації довкіллево-правового регулювання в умовах війни; системно-структурний метод – для обґрунтування інтегрованої правової моделі як надгалузевого механізму та виокремлення її функціональних блоків; формально-юридичний метод – для аналізу нормативних підходів і правових режимів; порівняльно-правовий метод – для врахування міжнародно-правових стандартів і зарубіжних доктринальних підходів; а також метод правового моделювання для побудови концептуальної структури інтегрованої правової моделі відновлення довкілля.

Стан наукової розробки проблеми. Окремі аспекти правового регулювання відновлення довкілля, правової інтеграції та правових режимів досліджувалися у працях українських і зарубіжних учених: Г. В. Анісімової, Ю. П. Битяка, Л. А. Луць, Н. Р. Кобецької, О. М. Ковтун, С. О. Кузніченка, А. С. Спаського, Є. П. Суєтнова, М. Г. Хаустової, Р. Бірні, А. Бойл, С. Редгвелл, Дж. Кроуфорд, В. Хейваерт, Дж. Еббесон, Т. Стівен та ін. Водночас наявні дослідження здебільшого зосереджені на галузевих підходах або на післявоєнному етапі відновлення, не охоплюючи проблематики формування випереджальної, надгалузевої правової моделі відновлення довкілля саме в умовах триваючої війни та асинхронної деокупації територій. Це зумовлює наявність доктринальної прогалини, яку й покликана частково заповнити ця стаття.

Виклад основного матеріалу. Триваюча війна створює об'єктивну потребу випереджального формування правової моделі відновлення довкілля з огляду на кілька принципових обставин.

По-перше, довкіллієві наслідки війни мають незворотний і кумулятивний характер. Воєнне забруднення, деградація екосистем, мінна небезпека, руйнування критичної інфраструктури не лише накопичуються з часом, а й ускладнюють подальші відновлювальні дії, якщо вони не враховані на ранніх етапах. Відсутність заздалегідь сформованих правових орієнтирів призводить до ситуації, коли рішення, ухвалені з міркувань негайної безпеки або відбудови, створюють додаткові довкіллієві ризики у майбутньому. У цьому сенсі правова модель відновлення виконує не відновлювальну, а *превентивно-стабілізаційну функцію*, мінімізуючи ефект «відкладеної шкоди».

По-друге, деокупація територій України не є одномоментною подією, вона відбувається фрагментарно й асинхронно, поступово, з різним рівнем безпекових загроз, що означає: на окремих територіях процеси відновлення, зокрема довкіллієвого, фактично вже розпочалися. За відсутності єдиної правової моделі такі процеси набувають фрагментарного характеру, розрізненої нормативної якості, залежності від тимчасових управлінських рішень. Це створює ризик нерівномірного та нестійкого в правовому сенсі відновлення, наслідки якого складно буде усунути після завершення війни.

По-третє, війна трансформує самі функції довкіллієвого права. У мирний час довкіллієве право традиційно орієнтоване на охорону й раціональне використання природних ресурсів. В умовах війни та часткової деокупації воно набуває відновлювальної, компенсаторної та безпекової функцій, що потребує переосмислення його інструментів, принципів і співвідношення з іншими галузями права. Формування правової моделі відновлення саме тепер дає змогу уникнути механічного повернення до «довоєнних» регуляторних схем; закласти правові механізми для роботи з воєнною довкіллієвою шкодою; інтегрувати безпекові обмеження в довкіллієве регулювання не ситуативно, а системно.

По-четверте, відсутність моделі сьогодні означає домінування виключно безпекового підходу завтра. Це пояснюється тим, що в період активних бойових дій об'єктивно домінують безпекові пріоритети. Проте за відсутності заздалегідь сформованих довкіллієво-правових орієнтирів існує ризик, що тимчасові безпекові чинники фактично набудуть постійного характеру, а довкіллієві стандарти у процесі відбудови стануть маргіналізованими.

Саме тому вважаю, що *правова модель відновлення має формуватися до початку масштабної відбудови та відновлення довкілля*, аби виконувати функцію нормативного «каркасу» для майбутніх нормотворчих, управлінських і господарських рішень.

Наступне питання, яке виникає в контексті проблеми, що розглядається: *коли починати реалізацію сформованої правової моделі?*

Реалізація, як і формування, не є одномоментним актом і так само не прив'язана виключно до формального завершення війни. Видається за доцільне розрізняти етапи її реалізації:

1. *Концептуально-нормативний етап*, що хронологічно збігається з процесом формування моделі. Цей етап потрібно розпочинати вже тепер. Він охоплює: формування принципів, цілей і меж відновлення; визначення співвідношення довкіллявих і безпекових норм; закладення правових орієнтирів для деокупованих територій.

2. *Обмежена практична реалізація*, що має здійснюватись паралельно з деокупацією. На цьому етапі можливо застосовувати спеціальні правові режими для певних територій чи об'єктів; інтегрувати в процес відновлення гуманітарне розмінування, здійснювати екологічну оцінку, забезпечувати чинники безпеки, не ігноруючи правове забезпечення первинної стабілізації відповідних елементів довкілля.

3. *Повномасштабна реалізація* (після стабілізації безпекової ситуації). Тут вже варто реалізовувати модель комплексного відновлення екосистем; відшкодування екологічної шкоди; інтегрувати довкілляве відновлення в довгострокову стратегію сталого розвитку.

Отже, першим проміжним висновком цього дослідження є те, що *формування інтегрованої правової моделі відновлення довкілля в умовах триваючої війни є не передчасним, а необхідним випереджальним кроком, без якого процеси деокупації та відбудови ризикують набутти фрагментарного, нестійкого з правової точки зору та довкілляве небезпечного характеру.*

Наступне питання, яке потребує з'ясування, – це зміст, який *вкладається в даній статті в поняття «інтегрована правова модель»?* Для чіткого визначення цього поняття звернемось до сучасної правової доктрини. Поняття *«інтегрована правова модель»* у теорії права і в галузевих правознавчих дослідженнях зазвичай розглядається через *процес* правової інтеграції, у різних контекстах, різних сенсах, зазвичай прив'язаних до предмета й сфери дослідження. Найчастіше правова інтеграція розглядається на міждержавному рівні як засіб забезпечення взаємодії національних правових систем¹, їх об'єднання в єдиний геоправовий простір². Деякі дослідники справедливо зазначають, що залежно від того, на якому рівні здійснюються інтеграційні процеси, можливо говорити про інтеграцію в межах міжнародної правової системи, внутрішньодержавної правової системи та правових систем різних суб'єктів у рамках однієї держави³. Визначаючи правову інтеграцію як категорію, М. Г. Хаустова вказує на такі її ознаки: виникає в силу об'єктивних причин; її особливістю є те, що усі зміни опосередковуються діяльністю людей, оскільки саме суспільство є певною формою співжиття, що виникла внаслідок еволюційного розвитку форм взаємодії людей; виступає стороною та об'єктивною тенденцією сучасного соціального розвитку; спрямована на зближення та об'єднання взаємодіючих елементів у системі з використанням правових засобів, а також на підтримку цілісності та єдності

вже існуючої соціальної системи; має за мету формування соціальної (політичної, економічної, культурної, правової) системи вищого порядку, яка наділена організаційною та функціональною єдністю; має певні етапи.

Всі дослідники проблематики, які розглядають правову інтеграцію, сходяться на тому, що як процес вона мислиться динамічно, має етапність, інструментальний характер і залежить від соціальних чинників. Для надання відповідному процесу завершеної форми виникає потреба її нормативної, інституційної та функціональної фіксації, тобто створення інтегрованої правової моделі як відносно стабільної, структурованої, системно узгодженої форми функціонування досягнутої єдності. Підкреслимо, що потреба міжгалузевої інтеграції зумовлена тим, що жодна окрема галузь права не здатна самостійно забезпечити ефективне правове регулювання відновлення довкілля в умовах підвищених безпекових ризиків. Відтак інтегрована правова модель відновлення довкілля України (надалі – ППМВДУ) виступає інструментом подолання фрагментації, створюючи спільний нормативний простір для взаємодії різногалузових норм, насамперед довкіллевих і безпекових.

Формування ППМВДУ передбачає координацію різногалузових інститутів і норм, взаємопроникнення принципів різних галузей права, які мають бути задіяні в моделюванні процесу довкіллевого відновлення. Важливо при цьому підкреслити, що, на відміну від класичних моделей відновлення, ППМВДУ, як зазначалось, не має бути відкладеною в часі; важливо, щоб вона почала функціонувати в умовах війни та триваючої екологічної шкоди, та передбачила змінні режими регулювання залежно від безпекової ситуації. На відміну від класичних галузових моделей, ППМВДУ не ґрунтується на домінуванні однієї галузі, а передбачає узгоджене співіснування та взаємодію кількох правових режимів. Йдеться про *функціональну інтеграцію*, що є не «змішуванням», а структурованим співіснуванням. З'ясування доктринальних підходів до формування правових режимів виявило чимало досліджень відповідних підходів з точки зору конституційного, цивільного, трудового, адміністративного та інших галузей українського права⁴. В усіх цих дослідженнях присутній галузевий підхід до правових режимів. Правовий режим як елемент правової дійсності визнається складовою галузових методів⁵. При цьому в жодному з цих досліджень не виявлено орієнтирів інтегрованих, багатогалузових правових режимів, який є необхідним для формування інтегрованої правової моделі відновлення довкілля України.

ППМВДУ в умовах триваючої війни – це системно узгоджений надгалузевий механізм правового регулювання, який поєднує норми, принципи та інститути довкіллевого, адміністративного, господарського, міжнародного та інших галузей права з метою забезпечення екологічної безпеки, фіксації та подолання воєнної екологічної шкоди та поетапного відновлення довкілля в умовах збройної агресії та ліквідації її наслідків.

Вибудувавши теоретичні підходи до формування ІПМВДУ, спробуємо схематично позначити її змістові особливості, принципи побудови, окреслити її структурні елементи (блоки).

Як будь-яка модель, наша ІПМВДУ має містити *концептуально-ціннісний (доктринальний) блок*, функцією якого є визначення ідеології моделі та її меж. Саме тут має бути осмислено цілі довікільєвого відновлення в умовах збройної агресії: не лише як традиційні – охорона довікілья, а й як її доповнення стабілізаційною, компенсаційною та безпековою складовими. У цьому блоці слід зафіксувати більшість базових довікільєвих принципів, особливий акцент зробивши на таких, як:

- превентивність і перестороги;
- пріоритет безпеки людини;
- недопущення незворотної шкоди довікільлю;
- «забруднювач платить»;
- міжпоколінна відповідальність;
- відбудувати краще, ніж було (“build back better”)⁶.

Саме в цьому вступному блоці варто зафіксувати відхід від довоєнної регулятивної логіки як автоматичного зразка. Тут доцільно показати, що відповідна модель не є лише адаптацією старих інструментів, а відображає нову нормативну філософію.

Ключовою частиною інтегрованої моделі має стати *нормативно-інтеграційний блок*. Саме на цьому рівні має бути забезпечено подолання галузевої фрагментації правового регулювання та сформовано єдиний правовий простір взаємодії різнорідних правових режимів. Йдеться не про створення нової «гібридної» галузі права, а про функціональне поєднання різногалузевих норм, принципів і правових інститутів, регулювання яких має бути задіяно у процесі довікільєвого відновлення в умовах війни. У теорії права правова система традиційно розглядається як ієрархічно та функціонально організована цілісність, у межах якої взаємодія галузей є неминучою умовою ефективного правового впливу на складні суспільні відносини⁷. У цьому контексті інтеграційні процеси виступають не відхиленням від галузевої логіки, а формою її розвитку. У межах відповідного блоку першочергового значення набуває узгодження норм довікільєвого та безпекового права. Війна об’єктивно формує правову ситуацію, за якої безпекові чинники впливають на допустимі межі традиційного довікільєвого регулювання. Водночас це не означає автоматичного витіснення екологічних стандартів. Навпаки, ІПМВДУ передбачає встановлення чітких критеріїв допустимих відступів від довікільєвих вимог та їх тимчасовий характер. Адже екологічна безпека є складовою національної безпеки, а не її альтернативою⁸.

Особливе місце в нормативно-інтеграційному блоці посідає співвідношення національного та міжнародного правового регулювання. Міжнародне гуманітарне право, міжнародне довікільєве право та процесуальна практика міжнародних судових і квазісудових органів формують рамкові орієнтири

для оцінки воєнної екологічної шкоди та відповідальності за її заподіяння. Як зазначають Р. Бірні, А. Бойл, С. Редгвелл, збройні конфлікти не створюють «правового вакууму» у сфері охорони довкілля, а навпаки, актуалізують необхідність узгодженого застосування різних міжнародно-правових режимів⁹. У цьому сенсі нормативна інтеграція передбачає імплементацію міжнародних стандартів не фрагментарно, а як складової єдиної моделі відновлення.

Наступним важливим елементом ПІМВДУ має стати організаційно-правовий (управлінський) блок, функціональне значення якого – забезпечити перехід від нормативної конструкції до реально функціонуючої системи публічного управління, тобто забезпечити реалізовуваність, а не декларативність моделі. Саме в цій частині має бути визначена система повноважень органів, залучених до відновлення довкілля України, та їх функціональна координація. Йдеться про органи довкіллевого управління, безпекові та військові структури, органи регіонального розвитку, органи місцевого самоврядування на деокупованих територіях, спеціальні структури довкіллевого відновлення та ін. У цьому блоці особливого значення набуває інституціоналізація міжвідомчої координації, подолання відомчого партикуляризму та відображення єдності відповідної державної політики. Важливим елементом цього блоку також має стати регулювання залучення наукових установ, експертних організацій, громадських об'єднань, інших допоміжних та спеціалізованих недержавних суб'єктів, а також взаємодія національних інституцій з міжнародними організаціями (UNEP, UNDP, Європейська комісія та ін.).

«Робочим серцем» пропонованої моделі має стати процедурно-інструментальний блок, функцією якого є переведення принципів, норм, правил та інституційного забезпечення в конкретні юридичні дії. Саме в цій частині мають бути визначені процедури фіксації, оцінки та документування воєнної екологічної шкоди, бути сформовані процедури створення доказової бази для національних і міжнародних систем юридичної відповідальності. У зарубіжній літературі неодноразово підкреслювалося, що відсутність належної фіксації шкоди на ранніх етапах збройного конфлікту істотно ускладнює подальші процеси відшкодування¹⁰. Важливо, щоб у цій частині були визначені процедури адаптації інструментів екологічної оцінки (оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки) до умов обмеженої безпеки. У процедури довкіллевого відновлення має також бути інкорпорований порядок гуманітарного розмінування, маючи на увазі те, що це не є виключно безпековим заходом, оскільки його проведення безпосередньо впливає на стан ґрунтів, водних об'єктів, біорізноманіття та можливість відновлення господарської діяльності. Окрема увага в цьому блоці має бути присвячена процедурам первинної стабілізації довкілля на деокупованих територіях, що мають реалізовуватись ще до повноцінного відновлення. За оцінками зарубіжних експертів, такі заходи мають розглядатись як елемент превентивного управління ризиками¹¹.

На регламентацію правового забезпечення відшкодування воєнної довкіллевої шкоди та реалізацію заходів із фактичного відновлення пошкоджених екосистем має бути спрямована частина ППМВДУ, яку умовно назвемо *компенсаційно-відновлювальним блоком*. У цій частині має знайти відображення спеціальний правовий підхід до відшкодування воєнної екологічної шкоди. Тут має бути прокладений «місток» між процедурами фіксації та оцінки екологічної шкоди, що здійснюються впродовж всієї війни, та механізмами пред'явлення вимог про компенсацію, як на національному, так і на міжнародному рівнях. При цьому в структурі цього блоку мають знайти місце критерії застосування національних чи міжнародних компенсаційних механізмів. У зарубіжній літературі відповідальність за воєнну екологічну шкоду розглядається крізь призму обов'язку повної репарації, що включає реституцію, компенсацію та сатисфакцію¹². З одного боку, Україна має забезпечити внутрішньодержавні механізми відшкодування та відновлення довкілля, зокрема шляхом створення спеціальних фондів або цільових програм. З іншого боку, воєнна екологічна шкода внаслідок збройної агресії має транснаціональний вимір і підпадає під дію міжнародно-правових механізмів відповідальності. Національні програми відновлення мають виконувати стабілізаційну та підготовчу функцію, закладаючи основу для подальшого залучення міжнародних ресурсів і реалізації принципу «забруднювач платить» на міждержавному рівні. Цей блок має сформувати правову основу для довгострокового, екосистемно орієнтованого відновлення довкілля в умовах збройної агресії та післявоєнної реконструкції.

Зважаючи на визначену в початковій частині цієї статті необхідність розвитку ППМВДУ в часі та пов'язану з цим динамічність і змінність моделі, в її заключній частині варто нормативно зафіксувати її етапність, виділивши воєнний, перехідний (деокупаційний) та післявоєнний періоди. Така часова структурованість має забезпечити адаптивність моделі, її здатність функціонувати в умовах змінної безпекової ситуації. Її ефективність визначатиметься здатністю реагувати на різні фази збройного конфлікту та пов'язані з ними трансформації правового, безпекового й управлінського середовища. Такий підхід дасть змогу поєднати оперативні заходи реагування з довгостроковими цілями відновлення та забезпечення сталого розвитку, що особливо важливо в умовах асинхронної деокупації, що є критично важливим для забезпечення екологічної безпеки та правової визначеності.

Висновки. ППМВДУ слід формувати в умовах триваючої війни як випереджального, а не відкладеного в часі правового інструменту. Запропонована модель виходить з того, що воєнна довкіллева шкода має кумулятивний і часто незворотний характер, а тому потребує правового регулювання вже на етапі активних бойових дій та асинхронної деокупації територій.

ППМВДУ є надгалузевим, системно узгодженим механізмом, що поєднує норми, принципи та інститути довкіллевого, безпекового, адміністративного, господарського та міжнародного права.

Структурно ППМВДУ має вибудовуватись як система взаємопов'язаних функціональних блоків, кожен з яких виконує самостійну, але водночас комплементарну роль. Концептуально-ціннісний блок при цьому задає нормативну філософію відновлення, переосмислюючи функції довікільєвого права в умовах війни та акцентуючи на його превентивно-стабілізаційній і безпековій ролі.

ППМВДУ в умовах триваючої війни є не статичним набором правових інструментів, а динамічною, багаторівневою системою правового та управлінського реагування на воєнну екологічну шкоду. Її формування та впровадження має створити передумови для юридично визначеного, екологічно безпечного та інституційно узгодженого відновлення довкілля України, здатного інтегрувати безпекові виклики сьогодення з вимогами міжпоколінної відповідальності та європейських стандартів довікільєвого врядування.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленою розробкою окремих елементів інтегрованої правової моделі відновлення довкілля, зокрема:

- нормативного закріплення спеціальних правових режимів для деокупованих територій;
- процедур фіксації та оцінки воєнної довікільєвої шкоди з урахуванням обмежень безпекового характеру;
- механізмів узгодження національних програм довікільєвого відновлення з міжнародно-правовими інструментами відповідальності та репарацій;
- інституційних моделей міжвідомчої координації у сфері довікільєвого відновлення в умовах війни та перехідного періоду.

1. Яков'юк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с. 2. Луць Л. Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2004. 2004. № 39. С. 79–85. 3. Хаустова М. Г. Правова інтеграція: теоретичний аспект. *Вісник Національної академії правових наук України*. Том 25, 2018. № 1. С. 192–203. 4. Соколова І. О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14. Харків, 2011. 180 с.; Цицюра В. І. Поняття та загальна характеристика особливих правових режимів в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 4. С. 76–81. DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-4-12>; Жилінкова І. В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2000. 39 с.; Барабаш Н. П. Поняття «правовий режим земель»: підходи до тлумачення. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2009. Вип. 49. С. 179–180; Кузніченко С. О., Спаський А. С. Категорія «адміністративно-правовий режим» у юридичній науці та законодавстві України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 70–75; Барабаш Н. П. Поняття «правовий режим земель»: підходи до тлумачення. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2009. Вип. 49. С. 179–180; Коссе Д. Д. Значення та сутність правового режиму в правовій системі України. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 25–29. 5. Настюк В. Я., Белевцева В. В. Адміністративно-правові режими в Україні: монографія. Харків: Право, 2009. 128 с. С. 18. 6. Рябчин О. М. Еволюція концепції Build Back Better: від відбудови після сти-

хійних лих до зелених та повосенних планів відновлення економіки України. *Економіка та організація управління*. 2024. Випуск № 3. (55). С. 120–128. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.3>

7. Скаун. О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2006. С. 237–240; Актуальні проблеми теорії держави і права: навч. посіб. / Є. В. Білозоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін. / за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2010. С. 135–136.

8. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навчальний та науково-практичний посібник. Київ: Знання-Прес, 2002. С. 18–20.

9. Birnie P., Boyle A., Redgwell C. *International Law and the Environment* (4th edn). Oxford University Press. 2021. URL: <https://academic.oup.com/oxford-law-pro/book/59947>

10. Stephen T. *International Courts and Environmental Protection*. New York: Cambridge University Press. 2009, 400 p. P. 151–162.

11. Heyvaert V., Ebbesson J. *Environmental Law and Justice in Context*. Edited by Jonas Ebbesson and Phoebe Okowa. New York: Cambridge University Press. 2009. 462 p. P. 231–252.

12. Crawford James. *State Responsibility. The General Part*. New York: Cambridge University Press, 2013. 712 p. P. 459–531.

References

1. Yakoviuk I. V. *Pravovi osnovy intehtatsii do YeS: zahalnoteoretychnyi analiz: monohrafiia*. Kharkiv: Pravo, 2013. 760 s. (in Ukr.).

2. Luts L. *Pravova intehtatsiia: zahalnoteoretychna kharakterystyka*. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriiia yurydychna. 2004. 2004. № 39. S. 79–85 (in Ukr.).

3. Khaustova M. H. *Pravova intehtatsiia: teoretychnyi aspekt*. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. Tom 25, 2018. № 1. S. 192–203 (in Ukr.).

4. Sokolova I. O. *Pravovy rezhym: poniattia, osoblyvosti, riznovydy: Dys... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.14*. Kharkiv, 2011. 180 s. (in Ukr.); Tsytysiura V. I. *Poniattia ta zahalna kharakterystyka osoblyvykh pravovykh rezhymiv v Ukraini. Aktualni problemy vitchyznianoii yurysprudentsii*. 2024. № 4. S. 76–81. DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-4-12> (in Ukr.); Zhylinkova I. V. *Problemy pravovoho rezhymu maina chleniv sim'yi: Avtoref. dys... d-ra yuryd. nauk: 12.00.03 / Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho*. Kharkiv, 2000. 39 s. (in Ukr.); Barabash N. P. *Poniattia «pravovy rezhym zemel»: pidkhody do tлумachennia*. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriiia yurydychna. 2009. Vyp. 49. S. 179–180 (in Ukr.); Kuznichenko S. O., Spaskyi A. S. *Katehoriia «administrativno-pravovy rezhym» u yurydychnii nautsi ta zakonodavstvi Ukrainy. Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2007. Vyp. 35. S. 70–75 (in Ukr.); Barabash N. P. *Poniattia «pravovy rezhym zemel»: pidkhody do tлумachennia*. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Seriiia yurydychna. 2009. Vyp. 49. S. 179–180 (in Ukr.); Kosse D. D. *Znachennia ta sutnist pravovoho rezhymu v pravovii systemi Ukrainy. Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2010. № 2. S. 25–29 (in Ukr.).

5. Nastiuk V. Ya., Bielievitseva V. V. *Administrativno-pravovi rezhymy v Ukraini: monohrafiia*. Kharkiv: Pravo, 2009. 128 s. S. 18 (in Ukr.).

6. Riabchyn O. M. *Evolutsiia kontseptsii Build Back Better: vid vidbudovy pislia stykhiinykh lykh do zelenykh ta povoiennykh planiv vidnovlennia ekonomiky Ukrainy. Ekonomika ta orhanizatsiia upravlinnia*. 2024. Vypusk № 3. (55). S. 120–128. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2024.3> (in Ukr.).

7. Skakun O. F. *Teoriia derzhavy i prava: pidruch. Kharkiv: Konsum*, 2006. S. 237–240 (in Ukr.); *Aktualni problemy teorii derzhavy i prava: navch. posib. / Ie. V. Bilozorov, Ye. O. Hida, A. M. Zavalnyi ta in. / Za zah. red. Ye. O. Hidy*. Kyiv: FOPO S. Lipkan, 2010. S. 135–136 (in Ukr.).

8. Andreitsev V. I. *Pravo ekolohichnoi bezpeky: Navchalnyi ta nauково-praktychnyi posibnyk*. Kyiv: Znannia-Pras, 2002. S. 18–20 (in Ukr.).

9. Birnie P., Boyle A., Redgwell C. *International Law and the Environment* (4th edn). Oxford University Press. 2021. URL: <https://academic.oup.com/oxford-law-pro/book/59947>

10. Stephen T. *International Courts and Environmental Protection*. New York: Cambridge University Press, 2009, 400 p. P. 151–162.

11. Heyvaert V., Ebbesson J. *Environmental Law and Justice in Context*. Edited by Jonas Ebbesson and

Phoebe Okowa. New York: Cambridge University Press, 2009. 462 p. P. 231–252.
12. Crawford James. State Responsibility. The General Part. New York: Cambridge University Press, 2013. 712 p. P. 459–531.

Malysheva Nataliia. Formation of an Integrated Legal Model for Environmental Restoration of Ukraine under Conditions of Ongoing War

The article substantiates the necessity of developing an integrated legal model for environmental restoration in Ukraine under conditions of an ongoing armed conflict. It is argued that the cumulative, long-term, and often irreversible nature of war-related environmental damage makes it insufficient to consider environmental restoration solely as a post-war task. Instead, the legal framework for environmental recovery should be formed in advance, during active hostilities and asynchronous de-occupation of territories, performing preventive and stabilising functions.

The article emphasises the transformation of environmental law under wartime conditions, when it acquires restorative, compensatory, and security-oriented functions alongside traditional protective aims. This functional shift requires reconsideration of regulatory instruments and closer interaction between environmental law and security-related, administrative, economic, and international legal regulation. The absence of clear legal guidelines at this stage risks marginalising environmental standards in future reconstruction processes.

The integrated legal model of environmental restoration is conceptualised as a suprasectoral, systemically coordinated mechanism based on functional integration rather than the dominance of a single branch of law. The proposed model combines norms, principles, and institutions of environmental, security, administrative, economic, and international law.

The author outlines a structural framework of the model consisting of several interrelated functional blocks: a conceptual and value-based block defining the principles of environmental restoration under armed aggression; a normative-integration block aimed at overcoming regulatory fragmentation; an organisational and governance block focused on institutional coordination; a procedural and instrumental block addressing assessment and documentation of war-related environmental damage; a compensation and restoration block linked to reparations and ecosystem recovery; and a dynamic, stage-based block reflecting wartime, transitional, and post-war phases.

The article concludes that the integrated legal model should be understood as a dynamic, multi-level system essential for ensuring environmental safety, legal certainty, and the integration of immediate security challenges with long-term sustainable development goals in Ukraine.

Keywords: environmental restoration, armed aggression, war-related environmental damage, integrated legal model, environmental law, ecological security, de-occupation, intersectoral legal integration.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.01.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації: 24.03.2026